

კრისტოფორო კასტელი - ელენე ათაბაგის
სულიერი მამა
(ახალი წყაროები, ფაქტები, დასკვნა)
Cristoforo Castelli - Spiritual Father of Elene Atabeg
(new sources, facts, conclusions)

მურმან პაპაშვილი
Murman Papashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
ჰუმანიტაჲ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ელენე ათაბაგი, კრისტოფორო კასტელი, ირანის
შაჰი, მისიონი.

Keywords: Elene Atabeg, Cristoforo Castelli, Shah of Iran, Mission.

თეატინელი მისიონერის, დონ კრისტოფორი კასტელის, რელიგიების საფუძველზე, რომლებიც დღემდე არ ყოფილა სამეცნიერო მიმოქცევაში, შესაძლებელი გახდა ამ თემასთან დაკავშირებული მრავალი ახალი ფაქტის შემოტანა და ადრე გამოტანილი დასკვნების გადასინჯვა. მათ პუნქტობრივად ჩამოვაყალიბებთ:

პირველი, სამცხის ათაბაგი მანუჩარ III (1591-1625) 1625 წელს სტამბოლში გაემგზავრა სულტნის წინაშე მორჩილების გამოსაცხადებლად. წასვლამდე მან თავისი მცირეწლოვანი ქალიშვილი ელენე, სულტნისაგან მოსალოდნელი პოლიტიკური საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით, თავის ბიძასთან, გურიის მთავართან, მაღაქია II-სთან გაგზავნა. ამიტომ არასწორია ვარაუდი, რომ პოლიტიკური მოსაზრებით, მანუჩარი ცდილობდა ელენე შაჰ აბას I-ს თავისი შვილიშვილის საცოლედ მოესურვებინა.

მეორე, კრისტოფორო კასტელი ელენე ათაბაგს კათალიკოს მაღაქია II-ის სურვილით პირველად შეხვდა გურიაში 1634 წელს და არა 1633 წელს. კასტელის გურიის სამთავროში (1634-1640) მოღვაწეობის განმავლობაში ელენე ათაბაგი იყო მისი სულიერი შვილი და ეს უკანასკნელი აზიარა კათოლიკურ სარწმუნოებას. სილამაზით განთქმული ელენე ათაბაგი გურიაში ყოფნისას დიდი პოლიტიკის საგნად იქცა. სულტანი მოითხოვდა მის სტამბულში გაგზავნას, ხოლო ირანის შაჰი სეფი I (არა შაჰ აბას I) - ირანში, რათა მასზე დაქორწინებულიყო. გურიისა და სამეგრელოს მთავრებმა ამჯობინეს, ელენე ათაბაგი ირანის დედოფლად ექციათ. ამის სისრულეში მოყვანა ლევან II დადიანს დაეკისრა, ცხადია, იმ პერიოდში მისი დიდი ავტორიტეტის, გავლენისა და მიზნის გამო. ამიტომ ელენე გურიიდან ოდიშში 1639 წლის შემდეგ გააგზავნეს.

მესამე, ელენემ კარგად იცოდა სულტნისა და შაჰის განზრახვა. მისი მესაიდუმლე კასტელი მას ნიადაგ არწმუნებდა: სჯობია, ქრისტიანად მოკვდეს, ვიდრე მუსლიმთა გვირგვინი მიიღოს. კასტელისაგან შთაგონებული კათოლიკე ელენე უმაღლეს სიკვდილს არჩევდა, ვიდრე სარწმუნოების შეცვლას. ამ რწმენით აღსავსე ელენემ ოდიშში მოითხოვა, რომ მამა კასტელი მასთან ჩაეყვანათ. ამან ბევრად განაპირობა კასტელის სამოღვაწეოდ გადასვლა გურიიდან სამეგრელოში (1640 წ.).

მეოთხე, მამა კასტელი ოდიშის სამთავროში ორი წლის (1640-42) განმავლობაში ყველანაირად შეეცადა, ელენეს რწმენა მეტად განემტკიცებინა, რათა ლევან II დადიანის წინადადება არ მიეღო.

ამის გამო მას მთავარმა ელენესთან კავშირი აუკრძალა. მოტყუებით ირანში გაგზავნილმა ელენემ გორიდან სთხოვა მამა კასტელის, რომ გაჰყოლოდა ისპაანში, ცხდია, როგორც პირადი მოძღვარი. ირანში ჩასული ელენე (1642 წ.) გულისტკივილით სწერდა მამა კასტელის ოდიშში, რომ წინ ვერ აღუდგა გამუსლიმებას. მის გვერდით რომ ყოფილიყო, ამას თავიდან აიცილებდა. ახლა თუ ჩავიდოდა მასთან, სიხარულით მიიღებდა, ხოლო შაჰი მისიონის დაარსების უფლებას მისცემდა. სავარაუდოდ, 1643 წლის ოქტომბრის მიწურულს, კასტელიმ წერილი მისწერა ელენეს და აღუთქვა, რომ ის ირანში უეჭველად ჩავიდოდა და, თუ ეს მისი სამეგრელოდან გამგზავრებისას ვერ შეძლო, ამის მიზეზი მისი ავადმყოფობა იყო. ცხადია, აქ ძირითადი სხვა რამ იყო, კერძოდ: რომის ნებართვის გარეშე, იგი სამეგრელოს მისიონს ვერ დატოვებდა და თვითნებურად ირანში ვერ წავიდოდა.

მეხუთე, კასტელი 1643-1646 წლებს შორის არაერთხელ შეეცადა, რომისაგან მიეღო ირანში მისიონის დაარსების ნებართვა. ამასთან ერთად, მოითხოვდა იმ ძვირფასი ვენეციური ნივთების გამოგზავნას, რომლებიც ელენემ ჯერ კიდევ სამეგრელოს სამთავროში ყოფნისას შეუკვეთა მამა კასტელის. 1646 წელს კასტელი რომს შესჩიოდა, რომ ამ ხუთი წლის განმავლობაში ბევრ რამეს მიჰღწევდა ირანში. ის მზად იყო, უფლის სადიდებლად და ელენეს სამსახურში სიცოცხლე გაენერა.

მექექსე, სავარაუდოდ, 1647 წელს ირანის შაჰმა და ელენემ ახალი თხოვნით მიმართეს რომის პაპ ინოკენტი X-ს (1644-1655), რათა კასტელისათვის დაერთოთ ნება, ირანში მისიონი დაეარსებინა. ამავე წელს შაჰმა და ელენე დედოფალმა ლევან დადიანს მათი ელჩის, ავთანდილ მანველიშვილის, მეშვეობით სთხოვეს კასტელის ირანში გაეგზავნა. მთავარმა ელჩი დაარწმუნა, რომ ეს მისი უფლება არ იყო და ვერ აიძულებდა მამა კასტელის, რომ მის ნებას დამორჩილებოდა.

მეშვიდე, უმართებულოა ფიქრი, რომ მამა კასტელის სხვა გრძნობაც ჰქონდა ელენეს მიმართ. მართალია, ქართველი ქალების სილამაზით დატყვევებულ კასტელის ხშირად უხდებოდა თავის გრძნობებთან ბრძოლა, ის ზეადამიანი და ზენმინდაც არ შეიძლებოდა ყოფილიყო, მაგრამ მას, როგორც მისიონერს, ალბათ, სურდა, წარუშლელი კვალი დაეტოვებინა მისიონერობის ისტორიაში და

უფალს მისი სიცოცხლე სულიერი ქალიშვილის გადასარჩენად თავისი შეხედულებით წარემართა.

Based on the reports of the Theatine missionary Don Cristoforo de Castelli, which have not yet entered scientific circulation, it was possible to introduce many new facts related to this topic and revise previously drawn conclusions. Let's formulate them point by point:

1. Atabeg of Samtskhe, Manuchar III (1591-1625) went to Istanbul in 1625 to declare his obedience to the Sultan. Before leaving, he sent his young daughter Elene to her uncle, the head of Guria, Malachia II, to avoid the expected political threat from the Sultan. Therefore, it is a mistake to assume that for political reasons Manuchar tried to offer Elene to Shah Abbas I as a wife for his grandson.

2. Cristoforo Castelli first met Elene in Guria not in 1633, but in 1634 at the request of Catholicos Malachia II. During his stay in the Gurian principality of Kastelli (1634-1640), Elene Atabeg was his spiritual daughter and the latter shared the Catholic faith. Elene, known for her beauty, became the object of great political bargaining during her stay in Guria. The Sultan demanded that she be sent to Istanbul, and Shah Safi I (not Shah Abbas I) to Iran to marry her. The principals of Guria and Odishi preferred to make Elene the queen of Iran. It fell to Levan II Dadiani to carry out this task, obviously due to his great authority, influence and goals at that time. Therefore, after 1639, Elene was sent from Guria to Odishi.

3. Elene knew perfectly well about the intentions of the Sultan and Shah. His confidant Castelli convinced her: it was better to die a Christian than to accept the Muslim crown. Catholic Elene, inspired by Castelli, chose immediate death rather than the change of her faith. Filled with this faith, Elene demanded in Odishi that Father Castelli be brought to her. This greatly contributed to the official transfer of Kastelli from Guria to Odishi (1640).

4. Arriving in Iran (1642), Elene wrote with heartache to Father Castelli in Odishi that she could not resist Islamization. If he had been near her, she would have avoided this. If he came to him then, she would receive him with joy, and the Shah would give him permission to found a mission. Probably, at the end of October 1643, Castelli wrote a letter to Elene and promised her that he would definitely come to Iran, and if he

could not do this when leaving Odishi, it was because of his illness. Obviously, there was a different reason, namely: without a permission from Rome, he could not leave the Odishi mission and could not go to Iran on his own.

5. Between 1643-1646, Castelli repeatedly tried to obtain permission from Rome to establish a mission in Iran. In 1646, Castelli complained to Rome that in these five years he had achieved a lot in Iran. He was ready to glorify the Lord and sacrifice his life in the service of Elene.

6, probably in 1647, the Shah of Iran and Elene made a new request to Pope Innocent X (1644-1655) to grant Castelli permission to establish a mission in Iran. In the same year, the Shah and Queen Elene asked Levan Dadiani, through their ambassador Avtandil Manvelishvili, to send Castelli to Iran. The principal assured the ambassador that this was not his right and he could not force Father Castelli to submit to his will.

7. it is unreasonable to think that Father Castelli had different feelings for Elene. True, Castelli, fascinated by the beauty of Georgian women, often had to fight his feelings; he could not be a superman, but he, as a missionary, probably wanted to leave an indelible mark on the history of missionary activity.